

УДК 378.1

Медвідь Л. Г.*lmedvid@meta.ua, ORCID ID: 0000-0003-2292-9067**ResearcherID: G-9223-2019**к.е.н., проф., професор кафедри обліку, контролю, аналізу та оподаткування, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів***Медвідь А. Б.***andrew.medvid.0107@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-9044-6505**ResearcherID: G-2979-2019**д.ю.н., проф., професор кафедри теорії держави і права, директор науково-практичного центру дослідження та захисту конституційних прав особи, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів*

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ОСВІТИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті досліджено теоретико-методичні та практичні аспекти запровадження дуальної форми здобуття вищої освіти в Україні в умовах трансформації соціально-економічного середовища, цифровізації бізнес-процесів та зростання вимог ринку праці до якості підготовки фахівців. Обґрунтовано актуальність дуальної освіти як ефективного механізму поєднання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти з практичною діяльністю на підприємствах, в установах та організаціях різних форм власності. Проаналізовано чинну нормативно-правову базу, що регламентує впровадження дуальної форми здобуття вищої освіти, зокрема Закон України «Про вищу освіту», Концепцію підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти та відповідні нормативні акти Міністерства освіти і науки України. Узагальнено наукові підходи вітчизняних дослідників щодо переваг, ризиків та проблем реалізації дуальної освіти у закладах вищої освіти. У статті визначено основні тенденції ринку праці, що зумовлюють необхідність упровадження дуальної освіти, зокрема дефіцит практичних навичок у випускників, прискорений технологічний розвиток та потребу в гнучкості й адаптивності фахівців. Запропоновано систему методів дослідження ринку праці з метою обґрунтування доцільності впровадження дуальної форми навчання у закладах вищої освіти. Особливу увагу приділено формуванню професійних (*hard skills*) і м'яких (*soft skills*) компетентностей здобувачів вищої освіти в умовах практичного навчання на робочому місці. Проаналізовано зарубіжний досвід реалізації дуальної освіти та окреслено основні шляхи її впровадження в Україні, зокрема розвиток партнерства з роботодавцями, адаптацію освітніх програм, удосконалення методичного й кадрового забезпечення, систему оцінювання результатів навчання та цифровізацію освітнього процесу. Особливу увагу приділено особливостям реалізації дуальної форми освіти у підготовці правників.

Ключові слова: дуальна форма здобуття освіти, вища освіта, ринок праці, професійні компетентності, партнерство з роботодавцями, освітні програми, практична підготовка.

Medvid Lubov

lmedvid@meta.ua, ORCID ID: 0000-0003-2292-9067

ResearcherID: G-9223-2019

Ph.D., Professor, Professor of the Department of Accounting, Control, Analysis and Taxation, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Medvid Andriy

andrew.medvid.0107@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-9044-6505

ResearcherID: G-2979-2019

Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of Theory of State and Law, Director of the Scientific and Practical Center for Research and Protection of Constitutional Rights of the Person, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

PROSPECTS AND CHALLENGES OF IMPLEMENTING THE DUAL FORM OF EDUCATION IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract. *The article examines the theoretical, methodological and practical aspects of implementing the dual form of higher education in Ukraine under conditions of socio-economic transformation, digitalization of business processes, and increasing labor market requirements for the quality of professional training. The relevance of dual education is substantiated as an effective mechanism for combining theoretical training of higher education students with practical activities at enterprises, institutions, and organizations of various forms of ownership. The current regulatory and legal framework governing the implementation of the dual form of higher education is analyzed, including the Law of Ukraine “On Higher Education,” the Concept of Training Specialists under the Dual Form of Education, and relevant regulatory acts of the Ministry of Education and Science of Ukraine. Scientific approaches of domestic researchers regarding the advantages, risks, and challenges of implementing dual education in higher education institutions are generalized. The article identifies key labor market trends that necessitate the introduction of dual education, in particular the lack of practical skills among graduates, accelerated technological development, and the need for flexibility and adaptability of specialists. A system of labor market research methods is proposed to substantiate the feasibility of implementing the dual form of education in higher education institutions. Special attention is paid to the formation of professional (hard skills) and transversal (soft skills) competencies of higher education students through practical training in real workplace conditions. Foreign experience in the implementation of dual education is analyzed, and the main directions for its introduction in Ukraine are outlined, including the development of partnerships with employers, adaptation of educational programs, improvement of methodological and staffing support, assessment of learning outcomes, and digitalization of the educational process. Particular attention is given to the specific features of implementing the dual form of education in the training of legal professionals.*

Keywords: dual form of education, higher education, labor market, professional competencies, employer partnerships, educational programs, practical training.

JEL Classification: A20, I21, I23

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2025-47-12>

Постановка проблеми. Сучасні трансформації соціально-економічного середовища, динамічний розвиток ринку праці та зростання вимог роботодавців до практичної підготовки фахівців зумовлюють необхідність удосконалення форм організації освітнього процесу у закладах вищої освіти. Ринок праці висуває підвищені вимоги до рівня практичної підготовки випускників, їх здатності застосувати теоретичні знання в реальних умовах діяльності підприємств, організацій та установ різних форм власності. У цьому контексті традиційні моделі організації освітнього процесу у закладах вищої освіти дедалі частіше виявляються недостатньо ефективними.

Одним із перспективних напрямів підвищення якості підготовки фахівців у сферах цифрової економіки, електронної комерції, кібербезпеки, управління даними, підприємництва, а також у галузях туризму, готельно-ресторанної справи, харчових технологій та торгівлі є запровадження дуальної форми здобуття вищої освіти, що поєднує теоретичне навчання в університеті з практичною діяльністю на підприємствах.

Дуальна форма здобуття вищої освіти за освітніми програмами зі спеціальностей «Економіка та міжнародні економічні відносини», «Обліку і оподаткування», «Фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку», «Менеджменту», «Маркетингу», «Торгівлі», «Права», «Комп'ютерних наук», «Харчових технологій», «Готельно-ресторанної справи та кейтерінгу» й «Туризму і рекреації» сприятиме формуванню професійних компетентностей здобувачів, адаптованих до реальних умов господарювання, розвитку аналітичного мислення, управлінських навичок, здатності приймати обґрунтовані економічні рішення. Така форма здобуття вищої освіти сприяє формуванню конкурентоспроможних фахівців, здатних швидко адаптуватися до професійного середовища, приймати обґрунтовані управлінські та економічні рішення, працювати з фінансово-економічною інформацією та сучасними цифровими інструментами.

Водночас її впровадження потребує системного підходу, нормативного, організаційного та методичного забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Запровадження дуальної форми здобуття вищої освіти в Україні ґрунтується на чинній нормативно-правовій базі, яка визначає

правові, організаційні та методичні засади поєднання освітнього процесу з практичною підготовкою здобувачів освіти. Базовим нормативним актом у сфері вищої освіти є Закон України «Про вищу освіту», який закріплює можливість реалізації різних форм здобуття освіти, зокрема дуальної, та орієнтацію освітніх програм на формування компетентностей, що забезпечать випускникам високий рівень конкурентоспроможності на сучасному ринку праці.

Відповідно до статті 49 Закону України «Про вищу освіту», дуальна форма здобуття освіти передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації [7]. Це положення створює правові передумови для активної участі роботодавців у реалізації освітніх програм з економіки, формуванні їх змісту та оцінюванні результатів навчання.

Важливу роль у нормативному регулюванні дуальної освіти відіграє Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України [9]. У цьому документі визначено стратегічні цілі дуальної освіти, принципи взаємодії між закладами освіти та роботодавцями, а також очікувані результати впровадження дуальної форми навчання для економіки та суспільства загалом.

Безпосередній механізм реалізації дуальної форми здобуття вищої освіти регламентується Положенням про дуальну форму здобуття фахової передвищої та вищої освіти, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України [8]. У цьому документі визначено порядок організації освітнього процесу за дуальною формою освіти, вимоги до договорів між закладом освіти, здобувачем і роботодавцем, особливості планування навчального навантаження, а також питання оцінювання результатів навчання.

Чинні нормативні документи передбачають, що освітні програми, які реалізуються за дуальною формою, мають забезпечувати досягнення визначених стандартами вищої освіти програмних результатів навчання. Це зумовлює необхідність узгодження теоретичної підготовки з практичними завданнями, що виконуються здобувачами безпосередньо на підприємствах, а також врахування результатів практичної діяльності під час підсумкового оцінювання.

Таким чином, наявна нормативно-правова база створює сприятливі умови для запровадження дуальної форми здобуття вищої освіти за освітніми програмами. Водночас ефективність її реалізації значною мірою залежить від готовності закладів вищої освіти та роботодавців до партнерської взаємодії, адаптації освітніх програм і розвитку інституційної спроможності до впровадження інноваційних форм навчання.

Вагомими є наукові розвідки вітчизняних вчених з питань основних аспектів запровадження дуальної освіти у закладах вищої освіти України. Так Діденко О. висвітлив шляхи розвитку дуальної форми здобуття освіти в Україні до і під час повномасштабного вторгнення російської федерації [2]. Вчені Довгенко Я., Яременко Л., та Яременко Ю. розкрили основні переваги та ризики при впровадженні дуальної освіти у вишах України [3]. Дослідники Литвин А. В., Федюк Г. З., Кухта Ю. О. приділили особливу увагу особливостям та перевагам дуальної форми здобуття вищої освіти [4]. Марценюк Л. та Груздев О. зробили основний наголос на дуальній освіті як засобі ефективного поєднання теорії і практики [5]. Миколайчук І. та Хмурова В. визначили основні аспекти модернізації партнерства закладів вищої освіти з роботодавцями при запровадженні дуальної форми освіти [6]. Хомишин І. на особливостях запровадження дуальної форми навчання у сфері вищої освіти України [10]. Дослідження Шимановської-Діанич Л.М. присвячені висвітленню переваг та проблем при підготовці кадрів для підприємств харчової промисловості за умов дуальної форми здобуття вищої освіти [11].

Загалом, на думку вчених, без упровадження дуальної форми здобуття освіти в умовах цифровізації бізнес-процесів та трансформації моделей управління економікою держави та правової системи України неможливе створення ефективної системи підготовки висококваліфікованих фахівців.

Постановка завдання. Метою статті є виявлення та аналіз перспектив, проблем та шляхів запровадження дуальної форми освіти у закладах вищої освіти України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дуальна освіта є одним із ключових механізмів адаптації системи вищої освіти до потреб сучасного ринку праці, і для її запровадження у закладі вищої освіти, насамперед, необхідно провести дослідження ринку

праці для виявлення актуальних та перспективних потреб роботодавців у фахівцях, які випускає заклад вищої освіти; аналіз успішних практик запровадження дуальної освіти як в Україні, так і за кордоном, з метою імплементації найкращих рішень у власну освітню діяльність.

Насамперед варто враховувати загальні тенденції, що сприяють дуальній освіті в Україні. До прикладу, це дефіцит практичних навичок у випускників. Роботодавці часто відзначають брак практичного досвіду у молодих фахівців, що вимагає додаткових інвестицій у їхнє до навчання. Також прискорений технологічний розвиток передбачає появу нових технологій та процесів, які з'являються швидше, ніж оновлюються класичні освітні програми. Важливою потребою ринку праці є швидка адаптація змін, що вимагає від випускників вищів гнучкості та здатності швидко інтегруватися в робочий процес. На нашу думку, дуальна форма освіти може забезпечити опанування новітніх технологій безпосередньо на виробництві, швидку інтеграцію у робочий процес ще під час навчання; зменшення ризиків для роботодавців та можливість сформувати фахівця для себе та оцінити його потенціал ще до офіційного працевлаштування.

Тому під час вивчення ринку праці, насамперед, варто визначити поточні та прогнозовані потреби роботодавців у фахівцях за спеціальностями та освітніми програмами закладу вищої освіти, дослідити та оцінити готовність роботодавців до участі у програмах дуальної форми здобуття вищої освіти і, як наслідок, ідентифікувати можливості для їх запровадження. При цьому необхідно проаналізувати загальні та галузеві тенденції розвитку ринку праці в регіоні та Україні, що стосуються профілю закладу вищої освіти, з акцентом на дефіцит кадрів; визначити ключові компетентності, які є найбільш потрібними випускникам на думку роботодавців та які можуть бути ефективно набуті через практичне навчання на робочому місці; оцінити відповідність існуючих освітніх програм ЗВО актуальним потребам ринку праці та їх потенціал для інтеграції дуальних компонентів; ідентифікувати потенційних роботодавців-партнерів, які готові та зацікавлені у співпраці щодо реалізації програм дуальної освіти; виявити умови для розробки нових освітніх програм, спеціалізацій або модулів, що відповідають перспективним запитам роботодавців

та можуть бути успішно реалізовані за дуальною формою вищої освіти [8].

Для цього мають бути використана система методів дослідження, яка нами подана на рис. 1.

При проведенні аналізування відкритих джерел варто використовувати звіти Державної служби зайнятості України, регіональних центрів зайнятості; аналітичні звіти рекрутингових агенцій, публікації галузевих асоціацій та бізнес-спільнот; статистичні дані щодо розвитку регіонального бізнесу та інвестицій; аналіз вакансій на провідних платформах пошуку роботи. Це дозволить визначити вимоги до практичного досвіду випускників або їх готовності до навчання на робочому місці та їх компетентностей щодо створених нових робочих місць; врахувати успішний досвід впровадження дуальної форми освіти в Україні та за кордоном.

Опитування роботодавців передбачає як онлайн-анкетування керівників підприємств, HR-менеджерів, профільних фахівців так і глибоких інтерв'ю з представниками ключових роботодавців-партнерів закладу вищої освіти та потенційних партнерів. При цьому отримується інформація щодо актуальних потреб у фахівцях за профілем освітніх програм вишу та ключових Hard & Soft Skills, необхідних для успішного виконання роботи випускником.

Тому, на нашу думку, особливу увагу варто приділити компетентностям, які найкраще розвиваються у здобувачів вищої освіти саме через практику.

Так Hard Skills, що потребують практичного застосування, передбачають вміння використовувати спеціалізоване обладнання

та програмне забезпечення: працювати з касовим та складським обладнанням, професійним устаткуванням, системами автоматизації, обліковими програмами; застосовувати на практиці стандарти та нормативи НАССР, МСФЗ, обслуговування, правил пожежної безпеки, охорони праці; організувати документообіг та формувати звітність: складати первинні документи, рахунки-фактури, звіти, акти тощо.

До необхідних практичних навичок випускників варто віднести навички з комунікації з клієнтами та партнерами, а саме досвід прямого спілкування, вирішення конфліктних ситуацій, презентація продукції та послуг; навички з техніки продажів та обслуговування; навички з аналізування виробничих процесів та їх оптимізації, які набуваються на реальному виробництві.

Щодо Soft Skills, якими мають володіти випускники закладів вищої освіти, то як свідчить досвід українських та зарубіжних вишів, вони найкраще розвиваються на робочому місці. До них варто віднести: відповідальність та дисциплінованість, вміння дотримуватися графіків, дедлайнів, інструкцій в реальних умовах; стресостійкість та вирішення конфліктів; ініціативність, здатність виявляти проблеми та пропонувати шляхи їх вирішення; комунікація та взаємодія у професійному середовищі; робота в команді та спільне досягнення цілей; вміння управляти власним часом в реальних умовах робочих завдань; дотримання корпоративних стандартів та етичних норм.

Водночас важливим є отримання інформації щодо готовності роботодавців до участі

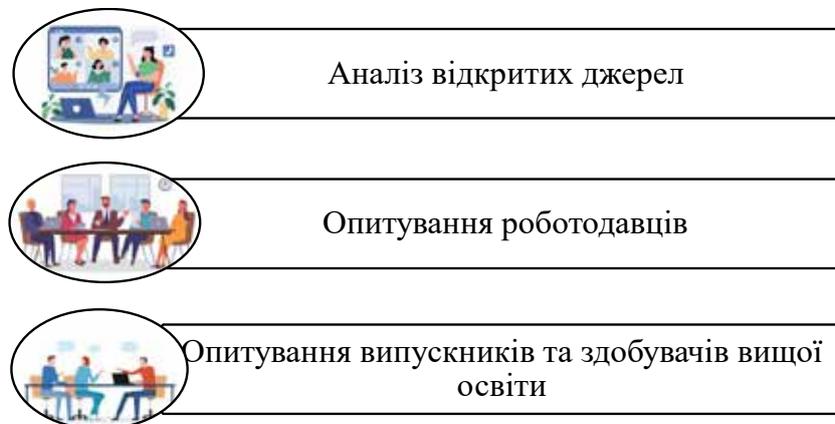

Рис. 1. Система методів дослідження ринку праці з метою запровадження у ЗВО дуальної форми освіти

Джерело: сформовано авторами

у програмах дуальної освіти; потенційних посад чи робочих місць для здобувачів вищої освіти, що навчаються за дуальною формою; готовності призначити наставника від підприємства; можливих форм взаємодії щодо робочого дня (повний чи неповний) та графіка навчання й роботи; можливості оплати праці студентів; очікувань від випускників, що будуть навчатися за дуальною формою освіти; а також переваг чи можливих ризиків, які роботодавець бачить у дуальній освіті.

Щодо взаємодії з випускниками, то основним є опитування випускників вишу щодо їхньої адаптації до робочих місць та оцінки практичної підготовки у ЗВО. Від здобувачів вищої освіти, які вже проходили практику важливою є інформація щодо можливостей інтеграції їхнього досвіду в дуальну модель.

Надзвичайно важливим для успішного запровадження дуальної форми освіти вивчити досвід зарубіжних університетів та механізмів функціонування дуальної освіти

в таких країнах-лідерах як Австрія, Німеччина, Польща, США, Швейцарія; досвіду провідних українських ЗВО щодо впровадження дуальної освіти, її сильні та слабкі сторони; ідентифікація ключових факторів успіху та потенційних перешкод при запровадженні дуальної форми освіти; визначення оптимальних форм співпраці з роботодавцями в рамках дуальної освіти тощо.

Особливості та результати дуальної форми освіти у зарубіжних університетах узагальнені нами у табл. 1.

В Україні дуальна освіта знаходиться на етапі активного впровадження та експерименту, що регулюється відповідними постановами Кабінету Міністрів України та нормативними актами МОН України.

Одним з перших, хто почав впроваджувати дуальну освіту, зокрема у легкій промисловості є Київський національний університет технологій та дизайну. При цьому їм вдалося налагодити тісну співпрацю з великими

Таблиця 1

Особливості та результати дуальної форми освіти у зарубіжних університетах

№ з/п	Країна	Особливості запровадження дуальної форми освіти	Результати запровадження дуальної форми освіти
1	2	3	4
1	Німеччина	– чітке державне регулювання (Закон про професійну освіту) та активна роль Торгово-промислових палат; – модель: 2/3 часу – практична підготовка на підприємстві, 1/3 – теоретичне навчання у професійному коледжі або університеті; – роботодавці є ключовими стейкхолдерами, які беруть участь у розробці навчальних планів, фінансують навчання та забезпечують робочі місця	низький рівень безробіття серед молоді, висока відповідність кваліфікації випускників потребам ринку
2	Австрія та Швейцарія	– використання німецької моделі, з акцентом на тісну співпрацю держави, бізнесу та закладів освіти – висока якість практичної підготовки, гнучкість програм, орієнтація на специфічні потреби регіональних ринків праці.	висока якість практичної підготовки, гнучкість програм, орієнтація на специфічні потреби регіональних ринків праці
3	Польща	– історично більший акцент на професійно-технічній освіті, але зростає інтерес до впровадження дуальних елементів у вищій освіті; – активне залучення фондів Європейського Союзу для модернізації освітніх програм та створення центрів практичного навчання; – формування кластерів та галузевих рад для більш тісної взаємодії між освітніми закладами та підприємствами.	дуальні елементи активно розвиваються в таких галузях, як промисловість, ІТ, логістика

Продовження таблиці 1

1	2	3	4
4	Чехія	<ul style="list-style-type: none"> – деякі університети активно співпрацюють з підприємствами, пропонуючи здобувачам оплачувані стажування та участь у реальних проектах. – залучення великих компаній до формування навчальних програм та надання баз для практики. – поступове вдосконалення законодавства для підтримки та регулювання дуальних форм навчання. 	важливість налагодження співпраці з великими галузевими лідерами та врахування їхніх потреб, розгляд моделі оплачуваних стажувань як інтегральної частини дуальної програми
5	Словаччина	<ul style="list-style-type: none"> – дуальна освіта є одним із пріоритетів державної політики у сфері освіти; – поєднання елементів традиційної університетської освіти з тривалими періодами практичної підготовки на підприємствах; – підготовка кадрів для конкурентоспроможних експортоорієнтованих галузей економіки. 	можливість запозичення найкращих практик від країн-сусідів, враховуючи спільні виклики та можливості регіону; важливість державної підтримки та стратегічного планування
6	США	<ul style="list-style-type: none"> – використовується система аппрентизації (apprenticeship), що передбачає навчання «на робочому місці» з менторством; – гнучкість програм, орієнтація на конкретні вимоги галузей, активне залучення індустрії 	можливість інтеграції елементів аппрентизації для підвищення практичної підготовки в окремих сферах економіки

Джерело: узагальнено авторами за [1, 12]

виробничими підприємствами з використанням індивідуальних планів для здобувачів вищої освіти та оплатою праці здобувачів. При цьому важливими викликами є забезпечення якості навчання на підприємстві та мотивація роботодавців.

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» запровадив елементи дуальної освіти у підготовці інженерних кадрів. При цьому основна орієнтація вишу на промислові підприємства регіону та розробку спеціалізованих модулів.

Національний університет «Львівська політехніка» має окремі елементи дуальної освіти та програми співпраці з ІТ-компаніями, у яких акцент зроблено на практичні навички, використання сучасної технічної бази підприємств.

Виходячи з досліджень вітчизняних науковців можна окреслити загальні тенденції та виклики у сфері запровадження дуальної форми освіти в Україні, а саме:

- необхідність економічного стимулювання та роз'яснювальної роботи для залучення більшої кількості підприємств;

- потреба у підготовці менторів на підприємствах та викладачів, здатних інтегрувати практичний досвід у теорію;

- контроль за якістю практичної підготовки та її відповідністю освітнім стандартам;

- визначення джерел фінансування (кошти закладу вищої освіти, підприємства, власні кошти здобувачів).

Водночас, на нашу думку, основними шляхами запровадження дуальної форми освіти за освітніми програмами закладів вищої освіти є:

- 1) розвиток партнерства між закладами вищої освіти та роботодавцями;

- 2) адаптація освітніх програм і навчальних планів;

- 3) методичне та кадрове забезпечення дуальної освіти;

- 4) оцінювання результатів навчання та моніторинг якості;

- 5) цифровізація та організаційна підтримка дуальної освіти.

Першочерговим шляхом запровадження дуальної форми здобуття вищої освіти є формування сталої системи взаємодії між закладами вищої освіти та роботодавцями. Ефективна реалізація дуальної освіти неможлива без активної участі бізнесу, фінансових установ, торговельних підприємств, логістичних центрів, консалтингових компаній та органів

публічного управління. Важливим інструментом такої взаємодії є укладання тристоронніх договорів, у межах яких визначаються права та обов'язки всіх учасників освітнього процесу, умови практичної підготовки здобувачів, тривалість та графік їх перебування на підприємстві.

Водночас роботодавці можуть брати активну участь у:

- формуванні та оновленні освітніх програм;
- визначенні переліку професійних компетентностей, затребуваних на ринку праці;
- наданні баз практичного навчання та наставників для здобувачів;
- оцінюванні результатів практичної підготовки.

Другим ключовим напрямом є адаптація та модернізація освітніх програм відповідно до вимог дуальної форми навчання. Це передбачає перегляд структури навчальних планів, перерозподіл навчального навантаження між аудиторною, самостійною та практичною роботою, а також узгодження програмних результатів навчання з професійними стандартами та очікуваннями роботодавців. Доцільним є впровадження інтегрованих навчальних модулів, у межах яких теоретичні знання закріплюються через виконання практичних завдань, пов'язаних з діяльністю конкретного підприємства.

Важливим є збалансування теоретичної та практичної складових навчання, зокрема шляхом:

- збільшення частки освітніх компонентів практико-орієнтованого характеру;
- інтеграції навчальних модулів із реальними бізнес-процесами підприємств;
- використання кейс-методу, ділових ігор, проєктного навчання, аналізу реальних фінансово-економічних ситуацій.

Третім шляхом є удосконалення методичного забезпечення дуальної освіти. Для цього необхідно розробляти навчально-методичні матеріали, орієнтовані на практичне застосування знань: кейси, ситуаційні задачі, бізнес-симуляції, проєктні завдання, аналітичні звіти. Особливу роль відіграє використання реальних фінансових, облікових та управлінських даних підприємств, що сприяє розвитку у здобувачів навичок аналізу та інтерпретації економічної інформації.

Четвертим важливим напрямом є кадрове забезпечення дуальної форми навчання.

Викладачі мають постійно підвищувати кваліфікацію, опановувати сучасні цифрові інструменти, програмні продукти, а також методики наставництва. Вони повинні володіти сучасними методами викладання, цифровими інструментами обробки економічної інформації, а також мати практичний досвід або тісну взаємодію з бізнес-середовищем.

Водночас ефективним є залучення до освітнього процесу фахівців-практиків, які можуть виступати наставниками здобувачів на підприємствах і забезпечувати прикладну складову навчання. Доцільним є проведення спільних методичних заходів, тренінгів та стажувань для викладачів і наставників.

Наступним шляхом є створення ефективної системи оцінювання результатів навчання здобувачів дуальної форми освіти. Оцінювання має бути комплексним і включати як академічні результати, так і результати практичної діяльності на підприємстві.

Оцінювання має ґрунтуватися на досягненні програмних результатів навчання та враховувати:

- рівень сформованості професійних компетентностей;
- якість виконання практичних завдань;
- відгуки наставників і керівників практики;
- здатність здобувачів до самоаналізу та професійного розвитку.

Доцільним є використання портфоліо здобувача, звітів про виконані завдання, відгуків наставників, презентацій проєктів та захисту практичних результатів.

Систематичний моніторинг якості дуального навчання дозволить своєчасно коригувати освітні програми та підвищувати ефективність їх реалізації.

Важливим чинником успішного запровадження дуальної форми здобуття вищої освіти є цифровізація освітнього процесу. Використання платформ дистанційного навчання, систем управління навчанням (LMS), електронних журналів і цифрових інструментів комунікації дозволить координувати взаємодію між закладом вищої освіти, здобувачем і роботодавцем. Цифрові технології сприяють моніторингу індивідуальних освітніх траєкторій, своєчасному оцінюванню результатів навчання та підвищенню прозорості освітнього процесу.

Сучасний етап розвитку правової системи України характеризується глибокими інститу-

ційними перетвореннями, зумовленими євроінтеграційними процесами, реформуванням судової влади, системи правосуддя, органів державної влади та місцевого самоврядування. У цих умовах особливої актуальності набуває підготовка висококваліфікованих правників, здатних не лише володіти ґрунтовними теоретичними знаннями, а й ефективно застосовувати їх у практичній правничій діяльності.

Тому дуальна форма освіти у підготовці правників має бути спрямована на формування професійних компетентностей здобувачів вищої освіти, необхідних для здійснення правничої діяльності, зокрема навичок правового аналізу, складання процесуальних документів, застосування норм матеріального та процесуального права, а також дотримання етичних стандартів юридичної професії.

Особливістю дуальної освіти для правників є необхідність чіткого дотримання вимог законодавства щодо доступу до правничої діяльності, конфіденційності інформації та професійної етики. Саме тому реалізація дуальної форми навчання за спеціальністю «Право» потребує ретельного нормативного, організаційного та методичного забезпечення.

На нашу думку, першою важливою особливістю є обмежене коло баз практичної підготовки, що зумовлено специфікою правничої діяльності. Не всі установи можуть забезпечити здобувачам доступ до реальних правових кейсів, матеріалів судових справ чи процесуальних документів. У зв'язку з цим ключову роль відіграє налагодження партнерських відносин між закладами вищої освіти та органами правосуддя, адвокатськими і нотаріальними структурами, а також укладання відповідних договорів про співпрацю.

Другою особливістю є адаптація освітніх програм з права до умов дуального навчання. Це передбачає перегляд навчальних планів, поєднання теоретичних курсів із практичною підготовкою, інтеграцію освітніх компонентів (кримінальне право і процес, цивільне право і процес, адміністративне право, адміністративний процес) з виконанням практичних завдань у відповідних правничих інституціях. Особливе значення має впровадження практико-орієнтованих методів навчання, зокрема кейс-методу, моделювання судових процесів, підготовки процесуальних документів.

Третьою особливістю є підвищені вимоги до кадрового забезпечення дуальної освіти.

Викладачі правничих освітніх компонент мають володіти не лише ґрунтовними теоретичними знаннями, а й актуальним практичним досвідом. Водночас наставники з боку роботодавців повинні бути висококваліфікованими юристами, здатними забезпечити професійний супровід здобувачів та формування їх практичних навичок у межах чинного законодавства.

Наступною особливістю є специфіка оцінювання результатів навчання здобувачів-правників за дуальною формою освіти. Оцінювання має враховувати не лише академічні досягнення, а й рівень сформованості практичних компетентностей, дотримання етичних норм, уміння працювати з правовими документами та аргументовано відстоювати правову позицію.

Окремою особливістю є необхідність забезпечення правових та етичних гарантій для здобувачів дуальної форми освіти. Йдеться про дотримання вимог щодо захисту персональних даних, нерозголошення інформації з обмеженим доступом, а також формування у здобувачів високого рівня правової культури та професійної відповідальності.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Отже, запровадження дуальної форми здобуття вищої освіти є важливим напрямом модернізації системи вищої освіти та підвищення її практичної спрямованості. Реалізація комплексних шляхів, що охоплюють розвиток партнерства з роботодавцями, адаптацію освітніх програм, удосконалення методичного забезпечення, впровадження сучасних підходів до оцінювання та цифровізації освітнього процесу, сприятиме формуванню висококваліфікованих фахівців.

Дуальна освіта створює умови для гармонійного поєднання теоретичних знань і практичних навичок, підвищує конкурентоспроможність випускників на ринку праці та забезпечує сталий розвиток освіти відповідно до потреб національної економіки та сучасного правового середовища.

Тому для успішного запровадження дуальної форми освіти у закладах вищої освіти України необхідними є:

- державна підтримка та стратегічне планування освітньої діяльності закладів вищої освіти;
- активний діалог з бізнесом для визначення пріоритетних галузей;

- співпраця з великими галузевими лідерами з врахуванням їхніх потреб;
- міцне партнерство з бізнесом, чітко визначені ролі та відповідальність, стандартизація освітніх програм;
- регіональна орієнтація, гнучкість освітніх програм та їх адаптація до потреб ринку праці;
- запозичення найкращих практик від країн-сусідів, враховуючи спільні виклики та можливості регіону;
- інтеграція елементів апропріації для підвищення практичної підготовки в окремих сферах;
- залучення європейських грантів та програм для підтримки ініціатив з дуальної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуревич Р., Кадемія М., Опушко Н. Дуальна освіта в Німеччині: досвід, перспективи, можливості. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. 2022. № 69. С. 7–11.
2. Діденко О. Розвиток дуальної форми здобуття освіти в Україні до і під час повномасштабного вторгнення російської федерації. *Social Work and Education*. 2023. Vol. 10, No. 3. pp. 348–360.
3. Довгенко Я., Яременко Л., та Яременко Ю. Впровадження дуальної освіти у виші: переваги та ризики. *Економіка і суспільство*. 2021. № 28. URL: <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/511>
4. Литвин А. В., Федюк Г. З., Кухта Ю. О. Особливості та переваги дуальної форми здобуття вищої освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2024. Випуск 72. С. 125–132.
5. Марценюк Л., Груздев О. Дуальна освіта як засіб ефективного поєднання теорії і практики. *Економіка та держава*. 2021. № 9. С. 58–65. URL: <http://www.economy.in.ua/index.php?op=1&z=4884&i=9>
6. Миколайчук І., Хмурова В. Дуальна освіта у модернізації партнерства з роботодавцями. *Scientia Fructuosa (Вісник Київського національного торговельно-економічного університету)*. 2021. Том 139 (5). С. 139–154. URL: <https://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/122>
7. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII (ред. від 01.01.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

8. Про затвердження Положення про дуальну форму здобуття фахової передвищої та вищої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 13.04.2023 № 426. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0929-23>

9. Про схвалення Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти : розпорядження Кабінету Міністрів України від 19.09.2018 № 660-р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80>

10. Хомишин І. Запровадження дуальної форми навчання у сфері вищої освіти України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки»*. 2020. Т. 7, № 1. С. 120–126. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/may/21497/21.pdf>

11. Шимановська-Діанич Л. М. Дуальна форма освіти при підготовці кадрів для підприємств харчової промисловості: переваги та проблеми. *Серія: Економіка*. 2023. № 25. С. 198–206. DOI: <https://doi.org/10.34079/2226-2822-2023-13-25-198-206>

12. European Network of Cooperative and Work Integrated Higher Education. European Commission. URL: <https://cwihe.com/>

REFERENCES

1. Hurevych, R., Kademiia, M., & Opushko, N. (2022), Dual education in Germany: Experience, prospects, and opportunities, *Scientific Notes of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. Series: Pedagogy and Psychology*, no. 69, pp. 7–11.
2. Didenko, O. (2023), Development of the dual form of education in Ukraine before and during the full-scale invasion of the Russian Federation, *Social Work and Education*, no. 10 (3), pp. 348–360.
3. Dovhenko, Ya., Yaremenko, L., & Yaremenko, Yu. (2021), Implementation of dual education in higher education institutions: Advantages and risks, *Economy and Society*, no. 28, Available at: <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/511>
4. Lytvyn, A. V., Fediuk, H. Z., & Kukhta, Yu. O. (2024), Features and advantages of the dual form of higher education, *Modern Information Technologies and Innovative Teaching Methods in Professional Training: Methodology, Theory, Experience, Problems*, no. 72, pp. 125–132.
5. Martseniuk, L., & Hruzdiev, O. (2021), Dual education as a means of effective integration of theory and practice, *Economy and the State*, no. 9, pp. 58–65, Available at: <http://www.economy.in.ua/index.php?op=1&z=4884&i=9>

6. Mykolaichuk, I., & Khmurova, V. (2021), Dual education in the modernization of partnerships with employers, *Scientia Fructuosa (Bulletin of Kyiv National University of Trade and Economics)*, no. 139 (5), pp. 139–154, Available at: <https://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/122>
7. Verkhovna Rada of Ukraine, (2014), *On Higher Education* (Law of Ukraine No. 1556-VII, as amended on January 1, 2024), Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
8. Ministry of Education and Science of Ukraine, (2023), *On approval of the Regulation on the dual form of professional pre-higher and higher education* (Order No. 426, April 13, 2023), Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0929-23>
9. Cabinet of Ministers of Ukraine, (2018), *On approval of the Concept for training specialists under the dual form of education* (Decree No. 660-r, September 19, 2018), Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-18>
10. Khomyshyn, I. (2020), Implementation of the dual form of education in the higher education system of Ukraine, *Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Series: Legal Sciences*, no. 7 (1), pp. 120–126, Available at: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/may/21497/21.pdf>
11. Shymanovska-Dianychn, L. M. (2023), Dual form of education in training personnel for food industry enterprises: Advantages and challenges. *Economics Series*, no. 25, pp. 198–206, DOI: <https://doi.org/10.34079/2226-2822-2023-13-25-198-206>
12. European Network of Cooperative and Work Integrated Higher Education, (2026), *European Commission*. Available at: <https://cwihe.com/>

Стаття надійшла: 15.11.2025

Стаття прийнята: 09.12.2025

Стаття опублікована: 30.12.2025